

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки
Навчально-науковий інститут №5**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

із навчальної дисципліни «Основи економічної безпеки»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(фінансова безпека та фінансові розслідування)**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методично
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки ННІ №5 протокол від 18.08.2024р. №10

Розробник:

1. Доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Навчально-наукового інституту №5 ХНУВС, к.ю.н., Добровінський А.В.

Рецензенти:

1. Декан факультету економічних відносин та фінансів Державного біотехнологічного університету, д.е.н., професор Ларіна Т.Ф.;
2. Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Навчально-наукового інституту №4 ХНУВС, к.е.н., доцент Павленко Н.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1.Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контролю				
	Всього	з них:					
		лекції		Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Семестр № 6							
Тема № 1. Сутність економічної безпеки.	16	4	4			8	
Тема № 2. Система економічної безпеки України.	13	3	3			7	К.р. на 15 хв.
Тема №3. Сутність неофіційної економіки і державна політика стосовно її легалізації.	13	3	3			7	
Тема № 4.Інформаційна безпека.	13	3	3			7	
Тема №5. Система економічної безпеки суб'єкта господарювання.	13	3	3			7	
Тема № 6. Виявлення і моніторинг небезпеки у зовнішньому середовищі суб'єкта господарювання (ділова розвідка).	13	3	3			7	К.р. на 15 хв.
Тема №7. Режим безпеки та охорона об'єкта господарювання .	13	3	3			7	
Тема №8. Антитерористичні заходи на об'єкті господарювання.	13	3	3			7	
Тема №9. Фінансова безпека суб'єкта господарювання.	13	3	3			7	
Всього за семестр № 6:	120	28	28			64	екзамен

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 5							
Тема № 1. Сутність економічної безпеки.	14	2				12	
Тема № 2. Система економічної безпеки України.	14		2			12	
Тема №3. Сутність неофіційної економіки і державна політика стосовно її легалізації.	12					12	
Тема № 4.Інформаційна безпека.	14	2				12	
Тема №5. Система економічної безпеки суб'єкта господарювання	12					12	
Тема № 6. Виявлення і моніторинг небезпеки у зовнішньому середовищі суб'єкта господарювання (ділова розвідка).	14		2			12	
Тема №7. Режим безпеки та охорона об'єкта господарювання .	14		2			12	
Тема №8. Антитерористичні заходи на об'єкті господарювання.	12					12	
Тема №9. Фінансова безпека суб'єкта господарювання.	14	2				12	
Всього за семестр № 5:	120	6	6			108	екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1: «Сутність економічної безпеки»

Семінарське заняття № 1: «Сутність економічної безпеки»

Навчальна мета заняття: ознайомитися з сутністю та предметом економічної безпеки, охарактеризувати систему економічної безпеки держави

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Генезис економічної безпеки.
2. Зміст економічної безпеки. Правове регламентування становлення та розвитку економічної безпеки в Україні за хронологією нормативних документів.
3. Характерні особливості економічної безпеки.

Методичні вказівки:

Термін економічна безпека в Україні почала застосовувати зрівняно нещодавно, в 90–ті роки ХХ століття. Пов'язане це було з проголошення незалежності України та становленням державності, а також з впровадженням ринкових цінностей. Згідно з ст. 3 Конституцією України – «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Закон визначає основні сфери національної безпеки, серед яких зовнішньополітична, сфера державної безпеки, військова сфера та сфера безпеки державного кордону України, внутрішньополітична, *економічна*, соціальна, гуманітарна, екологічна, інформаційна сфери. Відштовхуючись від цих міркувань, учені намагаються вивести визначення поняття «економічна безпека».

Про суттєві розбіжності відносно його дефініції свідчить такий перелік.

1. Економічна безпека – стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення умов для заможного життя її населення, перспективного розвитку її економіки у майбутньому та зростання добробуту її мешканців.
2. Економічна безпека – спроможність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримання стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій.
3. Економічна безпека – здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях.
4. Економічна безпека – сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та сталість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення.
5. Економічна безпека – спроможність держави самостійно виробляти й здійснювати власну економічну політику, а також визначати та реалізовувати власні національні інтереси.
6. Економічна безпека – здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення і держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу нормальному розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної

економіки у світовій системі господарювання.

Економічна безпека є складним і багатоплановим суспільним явищем, яке характеризується різними сутнісними ознаками та формами прояву. З позицій багатоаспектного підходу визначення поняття «економічна безпека» нерозривно пов'язане з такими поняттями, як:

- «інтереси» (національні, державні, індивідуальні, корпоративні, суспільні та ін.);
- «стійкість» (національної економіки, економічного розвитку, соціально- економічної системи тощо);
- незалежність» (економіки від зовнішніх ринків, вироблення національної економічної стратегії без зовнішнього впливу);
- «відтворення» (головним життєво важливим інтересом в економічній сфері для суб'єкта будь-якого рівня – від особи до держави – є відтворення свого існування).

Дослідження цієї проблеми у такому контексті переконує, що економічна безпека – це не лише дієздатність самої держави, тобто її спроможність реалізовувати власні владні рішення, а й можливість для економічних суб'єктів різних рівнів діяти відповідно до своїх базових інтересів, проте у загальному руслі зміцнення економічної безпеки країни.

Теми рефератів

1. Сутність і джерела загроз та небезпек економічної діяльності суб'єктів господарювання та суспільства.
2. Сутність і засоби здійснення економічної безпеки.
3. Генезис поняття економічної безпеки держави.

Література до теми 1 : основна [1-3, 9, 10, 13], допоміжна [2,3 ,5, 6, 8].

Семінарське заняття за темою № 2: «Система економічної безпеки України.

Навчальна мета заняття: ознайомитися з принципами та структурними елементами системи економічної безпеки України.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Характеристика системи національної економічної безпеки України.
2. Система управління національною безпекою.
3. Економічна безпека регіонів.

Методичні вказівки:

Мета системи забезпечення економічної безпеки полягає у підтриманні нормального функціонування економіки, виявленні загроз та вжиття адекватних заходів щодо їх відвернення та нейтралізації, захисті економічних інтересів особи, суспільства, сім'ї, держави, здійсненні соціально-спрямованої економічної політики.

Система забезпечення економічної безпеки повинна відповідати таким основним вимогам:

- функціонування в межах, визначених законом;
- забезпечення надійного захисту національних інтересів;

- прогнозування і своєчасне відвернення загроз економічній безпеці;
- ефективне функціонування як у звичайних так і в надзвичайних умовах;
- наявність чіткої структури і функціональне розмежування органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влад;
- відкритість і гласність у необхідних межах щодо діяльності відповідних органів, що входять в зазначену систему.

Забезпечення економічної безпеки особи, суспільства, держави здійснюється на основі розмежування повноважень між суб'єктами системи, в якій:

Об'єкт економічної безпеки становить не лише держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканість, її економічна система, а й суспільство, його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище та природні ресурси, а також людина і громадянин, їхні конституційні права і свободи.

Суб'єктами забезпечення економічної безпеки в Україні є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, Прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, громадяни та об'єднання громадян України.

Теми рефератів

1. Конституція України про забезпечення національної безпеки.
2. Становлення і розвиток економічної безпеки в Україні
3. Система економічної безпеки в Україні.
4. Інституційна структура системи економічної безпеки в Україні.
5. Функціональна структура системи економічної безпеки в Україні.
6. Нормативно-правова база економічної безпеки України.

Література до теми 2 : основна [1-3, 5-6], допоміжна [1-3, 5- 8].

Семінарське заняття за метою № 3: «Сутність неофіційної економіки і державна політика стосовно її легалізації».

Навчальна мета заняття: визначити сутність та природу неофіційної економіки та охарактеризувати її окремі сегменти з врахуванням характеру виробництва, мети суб'єктів неофіційної економічної діяльності, розмірів виробництва, рівня менеджменту, характерних правопорушень.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Поняття неофіційна економіка та причини її виникнення.
2. Світовий досвід детінізації національної економіки та напрями його використання в Україні.
3. Проблеми легалізації неофіційної економіки.

Методичні вказівки:

Всі тіньові економічні дії можна розділити на три групи. Перша - це неофіційна економіка (її ще називають другою, паралельною, неформальною). Ті самі підпільні

цехи, незаконне підприємництво в різних секторах народного господарства. Найбільший збиток суспільству вони завдають при виробництві алкоголю, рибної продукції, в області видобутку, переробки та обігу дорогоцінних металів і каменів.

Дивним в нашій економічній статистиці є те, що до тіньової економіки, до її неформальної, неофіційної групи, прийнято відносити товари і послуги, які аж ніяк не підпільно вироблені в домашньому господарстві.

Так виходить тому, що у валовий внутрішній продукт (суму всіх товарів і послуг, вироблених в країні) включається і продукція приватних господарств, наприклад вирощена на власному городі картопля. Оскільки ця продукція пройшла «повз касу», повз державу, то її виробництво і споживання формально потрапляє в категорію тіньової економіки. Хоча зрозуміло, що подібна «тіньова економіка» є типовим натуральним господарством - наслідок недостатньо розвинених сіл. Нікому - ні суспільству, ні особистості - шкоди подібна діяльність не завдає, скоріше навпаки. Дозволяє знизити напруженість на ринку праці, дає кошти для існування. В цілому це усвідомлюється: податками товари та послуги домашнього господарства не обкладаються.

Друга група - це фіктивна економіка. За ширмою офіційно зареєстрованої організації (комерційної чи громадської), здійснюються протиправні дії. Наприклад, вивіз капіталу з України за фіктивними контрактами. Оподаткування - один з найбільш чужих вузлів української економіки, клубок безлічі проблем. Згадаємо лише одну - відповідальність за несплату податків. В нашій державі за цією статтею не притягується до відповідальності майже жоден суб'єкт економічної діяльності.

До фіктивної економіки також відноситься легалізація кримінального капіталу, так зване відмивання брудних грошей.

Теми рефератів

1. Роль шокової приватизації у формуванні неофіційної економіки в Україні.
2. Вплив розвитку неофіційної економіки на криміналізацію суспільства.
3. Кримінальна економіка та основні форми її існування.
4. Міжнародні аспекти боротьби з кримінальною економікою.

Література до теми 3 : основна [1-3, 6, 7], допоміжна [3 , 5-8].

Семінарське заняття за темою № 4: «Інформаційна безпека».

Навчальна мета заняття: визначити сутність і на підставі нормативних матеріалів класифікувати економічну інформацію, щоб на її основі можна було визначити прийнятні окремі види таємниці.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Інформація у правовідносинах.
2. Поняття інформаційної безпеки.
3. Класифікація видів та загроз інформаційної безпеки.
4. Методи й засоби забезпечення інформаційної безпеки.

Методичні вказівки:

Поняття «інформація» визначено у деяких нормативних актах України, основним з яких є Закон України «Про інформацію». Під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (ст. 1 Закону).

Поняття *інформаційної безпеки* можна розглядати у декількох ракурсах. По-перше, це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання й розвиток в інтересах громадян, організацій, держави.

Під *інформаційним середовищем* розуміють сферу діяльності суб'єктів, пов'язану із створенням, обробленням й споживанням інформації.

По-друге, *інформаційна безпека* – це стан захищеності потреб в інформації особи, суспільства й держави, при якому забезпечується їхнє існування та прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз. Стан інформованості визначає ступінь адекватності сприйняття суб'єктами навколишньої дійсності і як наслідок – обґрунтованість рішень і дій, що приймаються.

В інформаційному праві інформаційна безпека – це одна із сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави і акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

Об'єктами інформаційної безпеки можуть бути: свідомість, психіка людини; інформаційні системи різного масштабу й різного призначення. До соціальних об'єктів інформаційної безпеки відносять особистість, колектив, державу, суспільство, світове товариство.

До суб'єктів інформаційної безпеки належать: держава, що здійснює свої функції через відповідні органи; громадяни, суспільні або інші організації і об'єднання, що володіють повноваженнями щодо забезпечення інформаційної безпеки відповідно до законодавства.

Теми рефератів

1. Нормативно-правова база охорони інформації в Україні.
2. Стан організації захисту комерційної інформації в Україні.
3. Значення охорони інформації в економічній безпеці фірми.

Література до теми 4 : основна [2, 8-13], допоміжна [5-8].

Семінарське заняття за темою № 5: «Система економічної безпеки суб'єкта господарювання».

Навчальна мета заняття: розглянути функціональну та організаційну структури системи економічної безпеки суб'єкта господарювання. Визначити сутність та співвідношення системи та служби безпеки суб'єкта господарювання. Які передумови визначають формування системи економічної безпеки, її структуру.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Поняття й цілі економічної безпеки суб'єкта господарювання.
2. Система забезпечення економічної безпеки.
3. Загальна методологія оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.
4. Загальна методологія оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.
5. Основні напрями забезпечення економічної безпеки за окремими функціональними складовими.
6. Служба безпеки фірми (підприємства, організації).

Методичні вказівки:

вирішального) значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності.

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) – це такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Необхідність постійного забезпечення економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки фірми залежить від того, наскільки ефективно її керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

У нормативних документах, які визначають організацію діяльності служб безпеки фірм, виокремлюються конкретні об'єкти, що підлягають захисту від потенційних загроз і протиправних посягань. Беручи загалом, до них належать:

– *персонал* (керівні працівники; персонал, який володіє інформацією, що становить комерційну таємницю фірми);

– *матеріальні засоби праці та фінансові кошти* (приміщення, споруди, устаткування, транспорт; валюта, коштовні речі, фінансові документи); *інформаційні ресурси з обмеженим доступом;*

засоби й системи комп'ютеризації діяльності фірми (підприємства, організації);

– *технічні засоби та системи охорони й захисту матеріальних та інформаційних ресурсів.*

Служба безпеки фірми завжди має бути готовою до подолання критичної (кризової) ситуації, що може постати через зіткнення інтересів бізнесу та злочинного світу. Для управління безпекою багато які фірми створюють так звані кризові групи, до складу яких входять керівник фірми, юрист, фінансист і керівник служби безпеки. Головна мета діяльності кризової групи – протидіяти зовнішнім загрозам для безпеки фірми.

Теми рефератів

1. Функціональні структури системи економічної безпеки суб'єкта

господарювання.

2. Організаційні структури системи економічної безпеки суб'єкт господарювання.

3. Концепція захисту суб'єкта господарювання.

4. Методи забезпечення безпеки фірми.

5. Принципи системи захисту фірми, підприємства від економічної небезпеки.

6. Фактори, що визначають структуру системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

7. Особливості служби безпеки суб'єкта господарювання.

Література до теми 5 : основна [2, 11-13], допоміжна [3, 5-8].

Семінарське заняття за темою № 6: «Виявлення і моніторинг небезпеки у зовнішньому середовищі суб'єкта господарювання (ділова розвідка)».

Навчальна мета заняття: на базі уявлень про функції та завдання ділової розвідки показати її роль у здійсненні безпеки суб'єкта господарювання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Передумови виникнення та актуальність ділової (корпоративної) розвідки.

2. Специфіка трактування ділової (корпоративної) розвідки та її відмінність від промислового (комерційного) шпигунства.

3. Роль ділової (корпоративної) розвідки у бізнесі.

Методичні вказівки:

Діяльність, пов'язана з одержанням інформації будь-якого характеру за використання технічних засобів, методів агентурного втручання, є протизаконним видом добування інформації і застосовується лише відповідними службами за наявності чинних документів.

Зважаючи на базове значення поняття "розвідки", визначимо терміни маркетингова, конкурентна і ділова корпоративна розвідки.

Маркетингова розвідка - поняття широке: "маркетинг" означає не тільки вивчення конкурентів, а й просування продукту з початкової стадії розроблення до продажу, рекламу, ціноутворення.

Конкурентна розвідка (competitive intelligence) - вузький напрям ділової розвідки, який відповідає основній меті: побудові системи взаємин з конкурентами, тобто створенню комплексу заходів щодо отримання й оброблення даних про конкурента: про його майнові, фінансові та управлінські ресурси, можливості, вразливість, а також про оперативні та стратегічні плани. Конкурентна розвідка, на відміну від розвідки на користь держави, проводиться на користь бізнесу і тільки бізнесу.

Під діловою (корпоративною) розвідкою (у перекладі з англ.-business corporate intelligence) розуміють збирання та аналіз відомостей про партнерів і конкурентів. Мета ділової розвідки виявити реальний стан справ у корпораціях, сильні й слабкі сторони їх бізнесу.

Діловою (корпоративною) розвідкою займаються банки, інвестиційні,

аудиторські, дослідницькі, консалтингові компанії, рейтингові агентства. Одні роблять це на користь власного бізнесу, інші - за завданням клієнтів. Фактично будь-яке маркетингове дослідження містить елементи ділової розвідки.

Сучасне промислове шпигунство - це свідоме пошкодження промислового обладнання, інформаційних систем, психологічний тиск на працівників з метою дестабілізації діяльності конкурента. В наших умовах це спроба деяких фірм стати абсолютними монополістами в місті чи регіоні. Для цього застосовують, як уже зазначалося, підкуп, погрози, шантаж працівників, переманювання грамотних спеціалістів від конкурентів, крадіжки баз даних і описів технологічних процесів.

Теми рефератів

1. Роль науково-технічної розвідки у суспільному прогресі.
  2. Методи перевірки ділового партнера.
  3. Відповідальність за незаконне використання нелегальних методів ділової розвідки.
  4. Методики напівлегальних методів збирання інформації.
- Література до теми 6 : основна [1, 7-9, 13], допоміжна [1, 3-6, 8].*

Семінарське заняття за метою № 7: «Режим безпеки та охорона об'єкта господарювання».

Навчальна мета заняття: охарактеризувати сутність, місце і роль режиму безпеки у системі економічної безпеки фірми.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Зміст, цілі і завдання режиму безпеки та охорони суб'єкта господарювання. Організація режиму та охорони фірми.
2. Концепція побудови системи охорони суб'єкта господарювання.

Методичні вказівки:

У нормативних документах, які визначають організацію діяльності служб безпеки фірм, виокремлюються конкретні об'єкти, що підлягають захисту від потенційних загроз і протиправних посягань. Беручи загалом, до них належать:

- *персонал* (керівні працівники; персонал, який володіє інформацією, що становить комерційну таємницю фірми);
- *матеріальні засоби праці та фінансові кошти* (приміщення, споруди, устаткування, транспорт; валюта, коштовні речі, фінансові документи);
- інформаційні ресурси з обмеженим доступом;*
- засоби й системи комп'ютеризації діяльності фірми (підприємства, організації);*
- *технічні засоби та системи охорони й захисту матеріальних та інформаційних ресурсів.*

Служба безпеки фірми завжди має бути готовою до подолання критичної (кризової) ситуації, що може постати через зіткнення інтересів бізнесу та злочинного світу. Для управління безпекою багато які фірми створюють так звані кризові групи, до складу яких входять керівник фірми, юрист, фінансист і керівник служби безпеки.

Головна мета діяльності кризової групи — протидіяти зовнішнім загрозам для безпеки фірми.

Основними завданнями організації режиму і охорони є:

- запобігання проникненню в службові приміщення, в зони, що охороняються, і на територію об'єкта сторонніх осіб;
- забезпечення порядку внесення (винесення), ввезення (вивезення) матеріальних цінностей і входу (виходу) працівників і клієнтів.

Усі приміщення фірми залежно від призначення і характеру здійснюваних у них актів, дій або операцій поділяють на кілька зон доступності (безпеки), які враховують ступінь важливості різних частин об'єкта з огляду на можливі збитки від кримінальних загроз. Зони безпеки облаштовують послідовно - від огорожі на території об'єкта до сховища цінностей та інформації, по чергово створюючи ланцюг перешкод, які доведеться долати зловмисникові.

Теми рефератів

1. Місце і роль підрозділу режиму в організації безпеки фірми.
2. Методика розрахунку кількості і складу контрольно-перепускних пунктів об'єкта господарювання.
3. Концепція побудови системи охорони суб'єкта господарювання.

Література до теми 7 : основна [1-3, 5, 13], допоміжна [1, 3-5].

Семінарське заняття за темою № 8: «Антитерористичні заходи на об'єкті господарювання».

Навчальна мета заняття: розглянути можливі антитерористичні заходи на об'єкті господарювання у світлі Закону України про боротьбу з тероризмом.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття терору, тероризму, терористичного акту.
2. Протидія тероризму в Україні.
3. Антитерористичний захист об'єкта.

Методичні вказівки:

Серед учених немає єдиної думки з питання кримінально-правового визначення поняття тероризму, терористичного акту, що, безсумнівно, в значній мірі перешкоджає ефективній антитерористичній діяльності.

Отож, спробуємо розрізнити два споріднених, але різних поняття — терор і тероризм. **Терор** — (соціально-політичне явище) це насилля влади з її державним апаратом проти народу з метою придушення не тільки опозиції, але й всього загалу, з метою викликати жах і залишити думки про спротив. Іншими словами, терор — це насилля з боку сильного. При певних обставинах (коли суб'єктом є держава) може бути легітимний. Натомість **тероризм** — (кримінально-правове явище) це насилля "з боку слабшого", насилля, що виходить від опозиційних прошарків суспільства, радикально налаштованих і, як правило, вельми нечисленних. Це метод впливу шляхом здійснення теракту задля досягнення певних цілей, за якого жертва теракту є об'єктом даного методу впливу. Є завжди протиправним.

Для забезпечення єдиного підходу на всіх рівнях держави та суспільства до розуміння сутності тероризму як загрози національній безпеці України необхідно розпочати розроблення Концепції протидії тероризму, в якій мають бути визначені пріоритети держави у підходах щодо подолання тероризму з урахуванням як кримінологічної специфіки цього виду злочину, так і комплексної соціально-політичної природи даного явища.

Необхідною умовою протидії терористичним загрозам на національному ґрунті є формування ефективної державної політики протидії тероризму, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних і нормативно-правових засад, визначення шляхів їх практичної реалізації. Загалом ця проблематика вимагає особливої уваги науковців до опрацювання питань координації діяльності всіх владних структур, у компетенції яких є протидія терористичним загрозам на національному рівні, створення у суспільстві умов для консолідації громадськості у розв'язанні тих проблем сучасного українського суспільства, наявність яких може спричинити прояви тероризму.

Теми рефератів

1. Економічний тероризм у сучасних умовах.
2. Рейдерство як сучасна форма економічного тероризму.
3. Юридична відповідальність за пособництво терористам.

Література до теми 8: основна [5-10, 12], допоміжна [1-6, 8].

Семінарське заняття за темою № 9: «Фінансова безпека суб'єкта господарювання»

Навчальна мета заняття: з'ясувати сутність фінансової безпеки суб'єкта господарювання та уявити, які можуть бути загрози фінансовій безпеці фірми.

Кількість годин:

денна форма навчання – 3 години;

заочна форма навчання – 0 годин.

Навчальні питання:

1. Дефініція поняття фінансова безпека суб'єкта господарювання.
2. Загрози фінансовій безпеці фірми.
3. Управління фінансовою безпекою фірми.

Методичні вказівки:

Фінансова безпека суб'єктів господарювання - це складова структури економічної безпеки підприємства, яка визначає стан захищеності фінансової сфери підприємства від різного роду загроз, які притаманні йому і включає в себе заходи щодо забезпечення досягнення найбільш ефективного використання ресурсів і конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Особливостями фінансової безпеки підприємств є:

- система забезпечення фінансової безпеки підприємств є цілісною, адже включає в себе кадровому, технічну, екологічну, інформаційну складову підприємства;
- програма системи забезпечення фінансової безпеки підприємства є унікальною і розробляється окремо для кожного підприємства, адже кожне підприємство розвивається по-різному;
- фінансова безпека підприємства безпосередньо залежить від стану економіки держави, адже держава (створює і регулює економічні умови діяльності

підприємств) до них відноситься здійснення антимонопольної політики, регулювання ринку, системи оподаткування, інвестиційних і інформаційних процесів.

Зовнішні загрози – це різні негативні дії, які доводять підприємство до кризового становища, або погіршують конкурентоспроможність підприємства на ринку.

До зовнішніх загроз відносять:

- спекулятивні операції на ринку цінних паперів;
- недобросовісна конкуренція;
- недостатній контроль бізнесу з боку держави;
- лобіювання конкурентами недостатньо виважених рішень органів влади;
- незаконне заволодіння майном окремими особами – рейдерство;
- також до зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємств належать форс-мажорні обставини стихійні лиха, воєнні конфлікти, а також форс мажорні обставини економічного характеру (економічна криза, блокада, ембарго, несприятлива, або різка зміна курсу валюти, обвал фондових бірж).

Внутрішні загрози – це недосконалі діяльність самого підприємства, або різні прорахунки персоналу підприємства через які підприємство неефективно проводить фінансові операції, виробляє не конкурентно-здатний товар, що негативно впливає на діяльність підприємства.

До внутрішніх загроз відносять:

- неефективне фінансове планування та управління активами;
- малоефективна ринкова стратегія;
- помилкова цінова і кадрова політика;
- прорахунки менеджерів.

Управління фінансовою безпекою органічно входить в загальну систему управління фінансовою безпекою підприємства, являючи найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно у фінансовій сфері його діяльності.

Теми рефератів

1. Боротьба з відмиванням незаконних доходів.
2. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом.

3. Страхування фінансових ризиків.

Література до теми 9 : основна [3, 11-13], допоміжна [4, 8].

3. Рекомендована література

Основна:

1. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволска та ін. Ужгород: РІК- У, 2017. 388 с.

2. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 180 с.

3. Соломіна Г.В. Забезпечення фінансово – економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної*

Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Отенко І. П., Мішин О. Ю., Мішина С. В. Організація та управління фінансово-економічною безпекою банківських установ. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 240 с.

6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Мінекономрозвитку від 29.10.2013р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

8. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року №2657-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

9. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text>

11. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF): Постанова КМ України і Національного Банку України від 28.08.2001 № 1124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1124-2001-%D0%BF#Text>

12. Протидія відмиванню коштів: міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні : підруч. / Користін О.Є., Аркуша Л.І., Глущенко О.О. та ін..; за ред. Користіна О.Є. Одеса: Фенікс, 2015. 984 с.

13. Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації в Україні : монографія / кол. авт. ; за ред. В. В. Глущенка. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 236 с.

Додаткова:

1. Васенко В.К. Челядіна О.С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих грошей. *Право і безпека*. 2012. №2(44). С.89-94.

2. Васенко В. К. Економічна безпека держави, суб'єктів господарювання та тіньова економіка: колективна монографія / В.К. Васенко, Л.А. Пуш, І.П. Шульга, Н.В. Зачосові, О.М. Герасименко. – Черкаси: Вид-во ТОВ «Маклаут», 2010. 367с.

3. Данілова Е. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства: монографія. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2020. 342 с.

4. Маковоз О.С. Безпека корпоративного управління банку / *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 2014. № 4. С. 388-391.

5. Носова О. В., Маковоз О.С. Економічна безпека підприємства в умовах мережевої економіки / *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]*. Харків, 2012. Вип. 1(15) Ч. 1. – с. 224-229.

6. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія / О.А. Кириченко, М.П. Денисенко та ін. Київ: ІМБ Університету економіки та права «Крок», 2010. 412с.

7. Рожков В.О. Підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки.

Глобальні та національні проблеми економіки. 2016 Вип. 10. С. 478-480

8. Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації в Україні: монографія / кол. авт. ; за ред В.В. Глущенко. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 236 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Національний банк України: <http://www.bank.gov.ua>
2. Рада національної безпеки і оборони України: <http://www.rnbo.gov.ua/>
3. Урядовий портал: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Державний комітет статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Державна фіскальна служба України: <http://sfs.gov.ua/>
6. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства

України: <http://www.me.gov.ua>

7. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua/>